

13. Ruwe berk, *Betula pendula*

In oude culturen was de berk, met zijn witte stam, aan de zon gewijd; hij was het symbool van de overwinning van het licht op de duisternis. De sapstroom van de berk komt vroeg in de lente op gang. Het sap kan afgetapt worden om berkenwijn te maken. Maar ook dieren vinden zoete berkenbast lekker, zeker vlak na de winter wanneer er nog niet veel te grazen valt. Berken hebben over het algemeen een gladde schors, toch zullen oude exemplaren van de ruwe berk onderaan meestal hun babyhuidje verliezen. Bekijk ook eens de typische lenticellen: dit zijn horizontale ademporiën doorheen de papierachtige schors. Met het rijshout, de fijnste takjes, kan je een mooie ouderwetse straatbezem maken.

► Wandel verder; sla bij de kruising linksaf en dan opnieuw links

14. Klimop, *Hedera helix*

De klimop is geen boom of struik maar een klimplant. Als hij geen boom of muur vindt om met zijn hechtworteltjes tegen te klimmen, dan kan hij in geen tijd een hele oppervlakte bodem bedekken. Dat hij zich na verloop van tijd toch als een houtachtige plant gaat gedragen, daar zie je hier een mooi voorbeeld van. Klimop verdraagt goed schaduw.

15. Gewone haagbeuk, *Carpinus betulus*

De haagbeuk is een traag groeiende boom die zich ook uitstekend laat snoeien als haagplant. Uitgegroeide bomen hebben een prachtige tekening op hun gladde schors. Het hout is wit, hard, taai en gedraaid. Het splijt niet en is schokvast. Het werd gebruikt om schaven, hamers, stelen en wielen mee te maken. Het is uitstekend brandhout en levert een goede houtskool.

16. Witte paardenkastanje, *Aesculus hippocastanum*

Deze boom, afkomstig uit de Balkan en de Kaukasus, heeft volledig het straat- en parkbeeld van de Europese grootsteden bepaald. Het was de soort bij uitstek die in het begin van de twintigste eeuw gebruikt werd om grote lanen aan te leggen. Veredelaars zochten naar cultivars die grotere, mooiere of andersgekleurde kegelvormige bloemtuien gaven. Deze selecties mochten bovendien liefst zo weinig mogelijk vruchten dragen omdat die storend waren voor het verkeer. Recent hebben paardenkastanjes te kampen gekregen met een nieuwe belager: de paardenkastanjinemermot (*Cameraria ohridella*).

De larven voeden zich met het bladmoes. Daardoor worden de bladeren vanaf eind juni bruin en vallen vroegtijdig af. Waar de mot vandaan komt is niet helemaal duidelijk. In 1985 is ze voor het eerst aangetroffen in de Balkan. In de tien jaar die daarop volgden heeft een ongekeerd snelle uitbreiding plaatsgevonden over Europa. Er bestaan sterke aanwijzingen dat het verkeer bijdraagt aan de razendsnelle verspreiding.

17. Hollandse linde, *Tillia x europaea*

De sterk geurende lindebloesem trekt enorm veel bijen aan die er heerlijke lindehoning mee maken. Maar ook bladluizen houden van de linde. Soms komen ze zo massaal voor dat er druppels honigdauw uit de kruin vallen. Dit zijn in feite de kleverige, zoete uitwerpselen van de bladluizen waar mieren gek op zijn. Chauffeurs die onder een lindeboom parkeren, vinden het minder leuk.

Aftreksels van lindebloesems hebben een pijnstillende en kalmerende werking; een lindethee voor het slapengaan kan wonderen doen. Lindehout wordt gebruikt voor houtsnijwerk, pianotoetsen, schoenhakken en lucifers. De hollandse linde is een kruising van de zomerlinde (*Tillia platyphyllos*) en de winterlinde (*T. cordata*).

18. Zwarte els, *Alnus glutinosa*

De zwarte els groeit het liefst op waterrijke bodems. Bovendien leeft hij in symbiose met bacteriën die stikstof aan de boom leveren, deze komen voor in knollen op de wortels van de boom.

De vruchtjes zijn houtig en blijven lang aan de boom zitten. Vogels, zoals mezen, zijn verzot op de zaadjes die in deze vruchtjes, de elzenpropjes, zitten. In de winter is het een prachtig schouwspel om de vogels in een elzenbosje aan het werk te zien.

19. Gewone beuk, *Fagus sylvatica*

Beuken werden vooral aangeplant voor de houtproductie omdat ze zo'n mooie rechte stammen vormen. Wist je dat een reus als een beuk ook erg kwetsbaar is? Direct zonlicht op zijn dunne schors kan hij echt niet verdragen. Om zich te behoeden tegen zonnebrand is het bladerdek van de beuk mooi gesloten. Probeer eens door de bladeren van de beuk de lucht te ontdekken en vergelijk eens met andere boomsoorten. Ook is hij erg gevoelig voor luchtvervuiling. Hoeft het gezegd dat de beuk het steeds harder te verduren krijgt? De oudste beuken van de Plantentuin werden rond 1850

geplant. Deze beuken bereiken nu hun oude dag. Door ziekte of stormen sneuvelen er elk jaar enkele exemplaren in deze hoogbejaarde populatie, een volledig natuurlijk proces.

► Sla linksaf.

20. Gewone es, *Fraxinus excelsior*

De es is één van de hoogste inheemse boomsoorten. Daarom was hij voor de Kelten de verbinding tussen de hogere en de lagere wereld. Voor houtproductie probeert men zo veel mogelijk mannelijke bomen te planten; vrouwelijke exemplaren, die soms enorme bossen gevleugelde vruchtjes dragen, zouden trager groeien en minder kwalitatief hout leveren. Het witte essenhout is sterk, elastisch en vrij licht. Het laat zich gemakkelijk bewerken, weerstaat goed trillingen en schokken en splijt niet. Kortom ideaal om landbouwwerktuigen, rijtuigen of tuingereedschap mee te maken. Ook turntoestellen en ander sportmateriaal zijn vaak uit essenhout gesneden.

21. Tamme kastanje, *Castanea sativa*

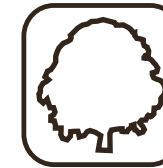
In Zuid-Europa worden kastanjes gekweekt voor hun vruchten. Een stekelige bolster beschermt de eetbare vruchten die rauw gegeten of gepoft worden. Ze worden ook verwerkt tot puree of tot meel voor gebak. Het hout van kastanjabomen is elastisch, taai en duurzaam. Het bevat veel looistoffen en is heel weerbestendig. Het kan zonder behandeling gebruikt worden voor afsluitingen, tuinmeubilair en dakbedekkingen.

22. Rode kornoelje, *Cornus sanguinea*

De rode kornoelje komt voor in bosranden. Door afleggers te vormen kan hij snel uitbreiden. Van de witte kornoelje (*C. alba*) zijn er in de handel cultivars beschikbaar met erg opvallende rode, oranje of gele twijgen.

23. Wilde lijsterbes, *Sorbus aucuparia*

De lijsterbes is een kleine boom met veervormig samengestelde bladeren. Vooral lijsters en merels vinden de rijpe koraalrode vruchten heerlijk om van te smullen. Voor de mens moeten de vruchten, boordevol vitamine C, overrijp zijn om ze te kunnen eten of ze te gebruiken voor confituur of moes. Meestal zijn onze gevleugelde vrienden ons dan wel voor geweest.

Inheemse bomenwandeling

V.U. Nationale Plantentuin van België, 2013

Bomen zijn onmisbaar voor het leven op aarde, ze zijn de belangrijkste elementen van heel wat ecosystemen. Het zijn intensief werkende bedrijven die dag in dag uit zuurstof produceren. Ze halen koolstofdioxide uit de lucht en maken er, met behulp van licht en water, hout mee. Hun afgevallen, verteerde bladeren verrijken bodems en maken ze vruchtbaar.

Van oudsher spelen bomen een belangrijke rol in alle beschavingen. Oude bomen genoten aanzien en werden vereerd. Eeuwenlang hielden volksstammen vergaderingen, rechtspraak en erediensten onder één of andere boom.

Met deze wandeling nemen we u mee langsheen bomen en struiken die in België in het wild voorkomen. Ze groeien allemaal in 'Wild Meise', de zone van de Plantentuin waar inheemse planten hun gang kunnen gaan. De wandeling start ter hoogte van de bijenhal op de Ringweg.

Er groeit iets in Meise!

plantentuinmeise.be

► Start aan de mispelstruik.

1. Mispel, *Mespilus germanica*

Mispels hebben droge, kalkrijke grond nodig en staan liefst in de zon. Ze werden naar verluidt door de Romeinen uit Klein-Azië (het huidige Turkije) naar Europa gebracht. In mei - juni komen er grote witte bloemen aan deze struik of kleine boom. Ze hebben een unieke zoete geur. Het vruchtvlees van de mispels wordt zacht in de herfst na een paar lichte nachtvorsten. Na een tijdje worden de oranje vruchten donkerbruin en zoet. Ze lijken dan wel rot te worden: 'Zo rot als een mispel'. Mispels eten is een goed middel tegen buikloop.

2. Ruwe iep, *Ulmus glabra*

Inlandse iepen, in Vlaanderen spreekt men ook wel van olmen, worden bedreigd door de iepenziekte die veroorzaakt wordt door een schimmel, de *Ophiostoma ulmi*. Deze wordt overgebracht door kevertjes, die twijgjes en bladeren opeten. Via de sapstroom verspreidt de schimmel zich over heel de boom. De iep probeert de infectie in te dijken door het watertransportsysteem af te sluiten waardoor eerst de twijgen en later de hele boom verdort. Aangetaste delen moeten zo snel mogelijk verbrand worden om de verspreiding van de ziekte tegen te gaan. De bloemen van de iep staan in dichte hoofdjes bij elkaar. De vruchten zijn nootjes met een discussachtige vleugel. In ons land komt ook nog de gladde iep (*Ulmus minor*) voor en de kruising van de gladde en de ruwe iep: de Hollandse iep (*U. x hollandica*).

3. Schietwilg, *Salix alba*

De schietwilg komt frequent voor in de lage landen en groeit spontaan op natte gronden. Rond weidepercelen werd hij vroeger aangeplant en geknot. Jammer genoeg treffen we steeds minder knotwilgen aan, het zijn nochtans mooie landschapselementen.

Met wilgentenen of wijmen werden heel wat gebruiksvorwerpen gevlochten. Er zijn meerdere soorten en kruisingen, elk met anders gekleurde twijgen. Vroeger werden die jaarlijks afgeknipt van speciaal gekweekte miniknotvormen of stoven. Wilgenhout is dan weer prima voor klompen, keukengerei, speelgoed en stelen omdat het licht, zacht, reukloos en buigzaam is en weinig splintert.

► Sla aan de kruising linksaf.

4. Zomereik, *Quercus robur*

De eik, de koning van de bomen, was al in voorchristelijke tijden de heilige boom bij uitstek. Bij ons is vooral de zomereik een algemene soort. Op vochthoudende grond kan het een forse boom worden die een hoge leeftijd kan halen. Het hout van bomen van ongeveer honderd jaar wordt verwerkt tot duurzaam timmerhout voor de meubelindustrie. De zomereik heeft blaadjes met een kort steeltje en eikels die aan een lange steel zitten. Bij de wintereik, *Q. petraea*, is dit net omgekeerd. Ook de Amerikaanse eik, *Q. rubra*, is een boom die je vaak ziet opduiken. Deze ingeburgerde soort heeft veel grotere bladeren met puntige lobben en een prachtige herfstverkleuring.

5. Boswilg, *Salix caprea*

Deze soort verschilt van de andere wilgensoorten door zijn breed, gerimpeld en donkergroen blad, heel anders dan we van de meeste wilgen gewoon zijn. De viltige, mannelijke katjes ontluiken vroeg in maart en worden dikwijls in lenteboeketten verwerkt. De vrouwelijke katjes worden uiteindelijk groene doosvruchtjes waaruit in mei witte pluizige zaden wegvliegen. Van het hout wordt houtskool en kinderspeelgoed gemaakt.

6. Gewone vlier, *Sambucus nigra*

Vlierstuiken zie je meestal aan de rand van het bos. Heel wat streekgerechten bevatten vlierbessen of -bloesem. Door de bloemtuilen enkele dagen in witte wijn of jenever te laten trekken, maak je een origineel lenteaperitif. Als je ze in pannenkoekenbeslag drenkt en in hete olie bakt, krijg je een heerlijk dessert. Uit de bessen kan een diep rood sap geperst worden. Gekookt met suiker geeft dit de gekende hoestsiroop uit grootmoeders tijd.

De groene delen van de vlier, vooral de bast, hebben een typische geur en werden als laxatief gebruikt. De takken zijn holle pijpen waarin zacht merg zit. Een 'flierefluiter' is iemand die de tijd heeft om het merg eruit te prutsen en er een fluitje uit te snijden. Het merg of vlierpit werd trouwens ook gebruikt in natuurhistorische musea om insecten op te prikken.

► Volg de bocht naar rechts.

7. Gewone taxus of venijnboom, *Taxus baccata*

Taxus is een traag groeiende naaldboom, die erg geschikt is om strakke groenblijvende hagen te creëren. Zijn naam venijnboom heeft hij te danken aan de dodelijke gifstof baccatine in nagenoeg alle delen van de plant. Een paar honderd gram naalden kan een koe of een paard doden. Toch wordt uit deze stof het medicijn taxol bereid waarmee sommige soorten kanker behandeld worden. Vroeger werd het sterke en veerkrachtige hout gebruikt om bogen mee te vervaardigen en pijlpunten werden in zijn gif gedoopt. De oudste exemplaren in de Plantentuin zijn rond de 150 jaar oud.

8. Gewone hulst, *Ilex aquifolium*

Hulst is een van de weinige inheemse, immergroene struiken. Hij groeit het best in droge humusrijke loofbossen en verdraagt goed schaduw. Hij heeft stekelige bladeren onderaan de plant, hogerop meestal niet meer. Dit is niet nodig want grote planteneters kunnen toch niet zo hoog reiken. De hulst is tweehuizig, enkel op de vrouwelijke planten komen de prachtige bloedrode bessen. Al van in de oudheid gebruikt men hulsttakjes als versiering bij feesten, daarom associëren wij hulst met de eindejaarsfeesten.

9. Gewone hazelaar, *Corylus avellana*

Bij de Kelten stond de hazelaar symbool voor wijsheid. Hij werd vroeger gebruikt als hakhout. Uit de afgehakte stoven schoten het volgende jaar nieuwe scheuten pijlrecht naar boven. Deze werden gebruikt als stelen voor tuingereedschap of brandhout. De vruchten, de hazelnoten, vallen in de maand september op de grond. Wie lust er geen praliné of hazelnootpasta? Verder zijn kwaliteitshoutskool en wichelroedes ook steeds van de hazelaar afkomstig.

10. Veldesdoorn, *Acer campestre*

De enige echte inheemse esdoorn is de veldesdoorn of Spaanse aak. De gewone esdoorn (*A. pseudoplatanus*) en de Noorse esdoorn (*A. platanoides*) komen nochtans ook veelvuldig voor. *Acer* is het Latijnse woord voor scherp. De Romeinen gebruikten het hout voor het vervaardigen van speren. Esdoorns hebben doorgaans handvormig ingesnedden bladeren en gevleugelde nootjes die als helikoptertjes met de wind verspreid worden. In de Plantentuin hebben we ook een mooie verzameling van uitheemse esdoorns zoals

Japanse en Chinese esdoorns of Amerikaanse, zoals de suikeresdoorn, waarvan het blad op de Canadese vlag afgebeeld staat.

11. Eenstijlige meidoorn, *Crataegus monogyna*

Meidoornhagen dienden als weideafsluiting toen er nog geen prikkeldraad bestond. In de naam hoor je trouwens de scherpe doornen die zo typisch zijn voor de soort. Doorgaans bloeien niet geschoren struiken in de meimaand. Tel eens het aantal stampers (stijlen) per bloem. Indien er in elk bloempje slechts één is, dan heb je een eenstijlige meidoornstuik voor je staan. Meer dan één? Dan is het zijn broertje, de tweestijlige meidoorn (*C. laevigata*).

12. Zoete kers, *Prunus avium*

De vruchten van deze boom zijn, je raadt het al, kleine eetbare, donkerrode of zwarte zoete kersen. Deze soort is de voorouder van alle gekende kersenvariëteiten en wordt bij het veredelen nog steeds als onderstam gebruikt. In het wild wordt hij steeds zeldzamer, maar vroeger was hij veel in bosranden aanwezig. Heel wat oudere bomen werden geveld om hun houtwaarde. Het hout laat zich uitstekend polijsten en is enkel voor stijlmeubilair bestemd. Van jonge takken met hun mooie glimmende schors werden goedkope pijpenstelen gemaakt. In de lente zijn de bomen overladen met kersenbloesems. Uit elke knop ontluiken enkele blaadjes en telkens 4 witte bloempjes.

► Maak rechtsomkeer en wandel langs het graspad omlaag.